

Almtunaskolan

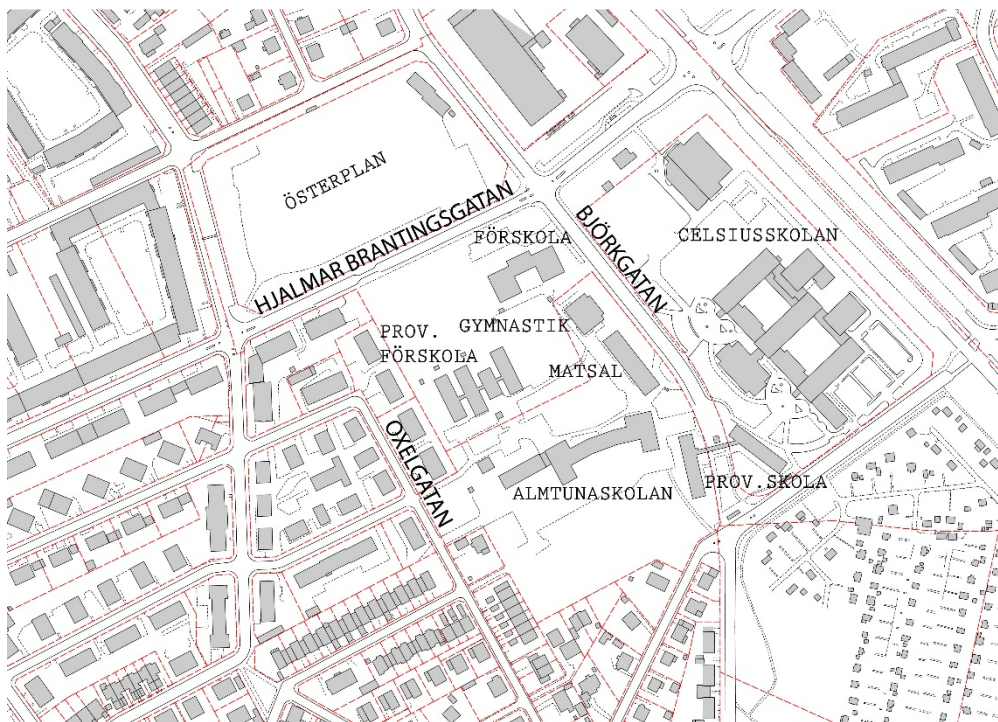
Fålhagen 25:18

Bedömning av bevarandevärde, PM 2018-12-14

Följande PM behandlar Almtunaskolans huvudbyggnad och dess kulturhistoriska/byggnadsantikvariska värde.

Byggår

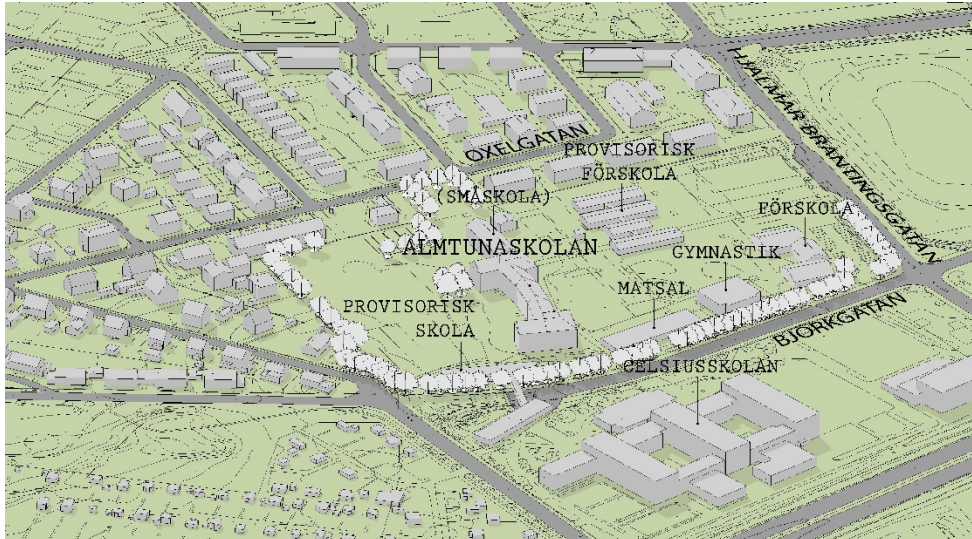
Almtunaskolan byggdes 1952 – 1953 och invigdes den 17:e oktober 1953. Den är ritad av dåvarande stadsarkitekten Gunnar Leche. Uppsala expanderade under årtiondena efter andra världskriget inte minst i östlig riktning och den nya skolan i kvarteret Tallen, som då kallades Brantingsparken, skulle täcka behovet av folkskola för befolkningen som flyttade till denna stadsdel. (Uppsalas hela expansion under 1950-talet belöpte sig till nästan 17 000 personer.)

Karta över del av Fålhagen idag

Stadsbild, situationsplan

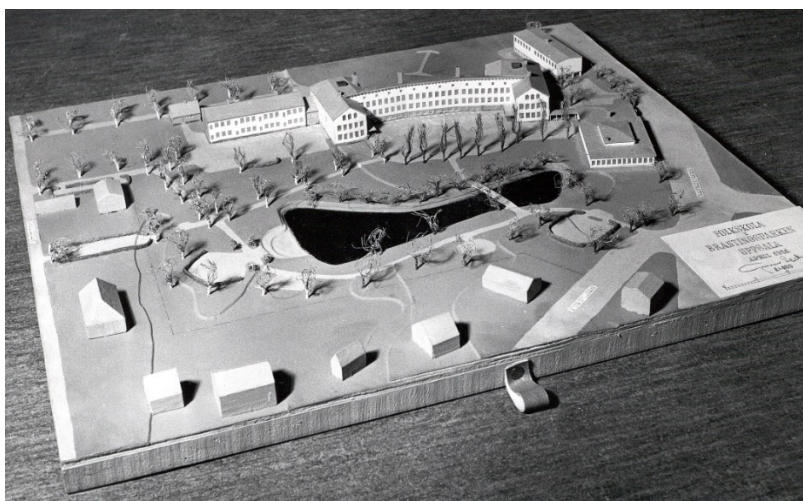
Bebyggelsen som tillkom i de östra stadsdelarna under den första hälften av 1900-talet och som kom att utgöra Almtunaskolans närmaste omgivning bestod av mindre villor och enkla "föreningshus", flerfamiljshus, i två våningar. En viktig stadsbyggnadsmässig förutsättning var byggandet av Hjalmar Brantingsgatan som löper mellan Vaksala torg och Brantingstorg. I denna stadsbygd framstod Almtunaskolan med sin stora volym, fritt liggande på den generöst tilltagna skolgården som stadsdelens viktigaste byggnad. Den ligger väl indragen från Hjalmar Brantingsgatan – den ursprungliga avsikten var att på fastigheten mot gatan placera ett bad, som ett komplement av Österängens idrottsplats på andra sidan Hjalmar Brantingsgatan.

Axonometriskt perspektiv med Almtunaskolan idag

Skolan sträcker sig från Björkgatan i öster och in i kvarteret mot Oxelgatan med sin låga bostadsbebyggelse i väster. I denna västra, lugnare del av kvarteret fanns småskolan för de mindre barnen. Småskolan skiljer ut sig i anläggningen som en enklare volym uppförd i två våningar, medan resten av skolan för de äldre barnen är en större byggnadsdel i två och en halv våning. Det är en långsträckt byggnadskropp, lätt krökt och med vardera änden accentuerad av bredare tvärställda volymer, sidoflyglar. Skolan försörjs med varutransporter från Björkgatan. Till anläggningen hörde också en vaktmästarbostad, en liten separat byggnad vid småskolans västra gavel.

På stadens östra gården fanns under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal tegelindustrier, som använde Uppsalaslättnens lera för sin tillverkning. Almtunaskolan är delvis lagd på sådan tidigare industrimark och ett minne av detta är den vattendamm, som ursprungligen upptog en stor del av skolgårdens södra sida framför skolan och utmed i stort sett hela dess längd. Dammen är sannolikt en ursprunglig lertäkt för ett tegelbruk som tidigare låg här men blev i förädlad form en speciell attraktion för skolgården. Den är numera igenfylld – som en följd av senare tiders större krav på säkerhet. Det är lätt att tänka sig hur skolans södra fasad fint speglade sig i dammen.

Modell från 1951 av Almtunaskolan med den ursprungliga dammen på skolgårdens södra del. De två mindre byggnaderna i modellplattans högra hörn är ej utförda på det redovisade sättet.

Almtunaskolan hade ursprungligen varken matsal eller gymnastiksal. Dessa funktioner tillkom först i slutet på 1960-talet därigenom att två nya byggnader uppfördes norr om huvudbyggnaden utmed Björkgatan: en gymnastiksal och en matsal med tillagningskök. Dessa utfördes efter ritningar av arkitekt Sten Hummel-Gumaelius. Bebyggelsen har senare ytterligare kompletterats med en förskola i fastighetens nordöstra hörn (där det var tänkt att badet skulle ligga) och med provisoriska förskolelokaler inne i kvarteret mot Oxelgatan. Ytterligare en provisorisk byggnad har placerats i anslutning till fastigheten med placering tvärs över Björkgatan – i enlighet med tankar om att inte tillåta någon genomfartstrafik på Björkgatan. Detta provisorium var ursprungligen avsett för förskolans behov, men används idag som en komplettering av skolverksamheten.

Disposition

Under delar av skolan finns källare – andra delar av källarplanet är outgrävda. I källarnivån finns bland annat skyddsrum och tekniska utrymmen.

I de övre våningarna bestäms planlösningen i hög grad av den modul som det enskilda klassrummet utgör. Klassrummen är orienterade med sina långsidor mot ytterväggen för att på så sätt få in så mycket dagsljus som möjligt genom de stora södervända fönstren. Klassrummen ligger på rad på byggnadens södra sida och man kommer till klassrummen genom korridorer som löper utmed byggnadens norra sida. På så sätt får också korridorerna dagsljus genom fönster.

Den vertikala kommunikationen i skolan sker i två huvudtrapphus i vardera änden av den långsträckt huvudkroppen d v s i sidoflyglarna. Runt dessa trapphus grupperas rum och klassrum i byggnadsdelar "på tvären" mot skolans längdriktning. Därmed markeras den långsträckt byggnadskroppens ändar. På byggnadens sydsida kan på så sätt huvudlängan avslutas med två stiliga gavelprydda byggnadskroppar. Den sidoordnade småskolebyggnaden har ett eget trapphus som mot skolgården i söder annonserar entrén till småskolan med ett runt fönster ovanför ingångsdörrarna.

Trapphusen är utförda så att utrymmena i sidoflyglarna mot söder ligger förskjutna med ett halvt våningsplan i höjdd. Detta har tjänat två syften: dels sparar det korridorarea, dels ligger det mesta av byggnadens bottenvåning på en lägre nivå – ett souterrängplan, vilket innebär att byggnaden ger ett något lägre intryck än vad den eljest skulle ha gjort.

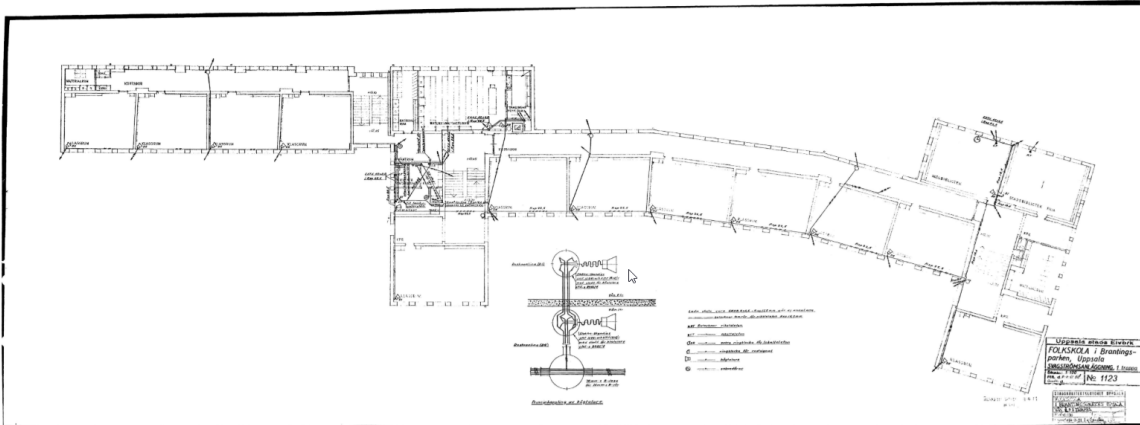
Byggkonstruktion, material

Almtunaskolan är grundlagd på träpålar. Bärande väggar dels av betong, dels av en och en halv stens tegel, mellanbjälklag är av betong. Ytterväggarna är av betong som utvändigt beklätts med tegel som putsats/slammats. Slamningens varmgrå kulör är ursprunglig och betyder tillsammans med yttertaketets röda tegel mycket för byggnadens exteriöra karaktär.

Användning/Almtunaskolan idag

Almtunaskolan omfattar idag ca 550 elever – då är de elever inräknade som går i de provisoriska lokalerna som står tvärs över Björkgatan.

De ursprungliga rumsfunktionerna i skolans huvudbyggnad är i hög grad intakta. Dispositionen med klassrum som nås via dagsljusbelysta korridorer är bibehållen och korridorerna har kvar sin funktion av kapprum för eleverna. Slöjdlokaler och hemkunskapslokaler finns kvar i sina ursprungliga lägen. Konstnärlig utsmyckning i trapphusen är bevarad (tre ställen).

Planritning, våning ½ trappa, som visar hur klassrummen nås från dagsljusbelysta korridorer, huvudbyggnadens lätta krökning och de tvärställda sidoflyglarna. Småskolan längst till vänster.

Exempel på ombyggnader, förändringar och standardhöjande åtgärder:

- Toaletter för elever finns kvar på sina ursprungliga platser i byggnaden i suterrängvåningen men de har moderniserats.
- Lokaler för bland annat skolledningen, personalen, elevhälsovården, skolbibliotek etc har fått nya placeringar.
- Vid renovering 1993 förnyades ytskikten och flerstädes byttes gamla innerdörrar mot nya.
- En hiss har installerats i det västra trapphuset för att klara tillgänglighetskrav (den är dock i det avseendet otillräcklig eftersom småskolebyggnadens våningsplan inte kan nås med hissen).
- Tekniska system för bland annat ventilation och el förnyades 1993. Ventilationen i klassrummen sker med deplacerande don.

Exteriört är byggnaden också i stora delar intakt. På byggnadens norrsida finns utvändiga, senare tillkomna utrymningstrappor.

Kulturhistoriska och antikvariska värden

Almtunaskolan är en representant för det tidiga 1950-talets höga ambitioner för skolbyggnande. Det är den sista i raden av större skolbyggnader som Gunnar Leche ritade i Uppsala med föregångarna Vaksalaskolan, Nannaskolan, Bergaskolan och Domarringens skola. Dess välbevarade exteriör och dess i betydande avseenden bevarade funktioner med avseende på planlösningen är värdefulla.

Långfasaden mot söder, foto 2015

Konkreta förhållanden att bevara exteriört:

- Fasader med slammad och putsad yta, tegelfasader.
- Fönstrens och ytterväggspartiernas proportionering och materialkaraktär
- Yttertakets beläggning med keramiskt tegel, takfot
- Ursprungliga skärmtak ovan entréer

Interiört att bevara:

- Trapphus med stenmaterial på golv och fasadtegel på väggar samt avgränsande träglaspartier
- Konstnärlig utsmyckning i anslutning till trapphusen i form av mosaiker.
- Till trapphusens halvplan hör stora ytterväggspartier som tar in dagsljus och ger överblick över skolgården för den som rör sig i trapphuset
- Trappräckena är ursprungliga, men har höjts.

Trapphus med bevarat träglasparti. Trappräcket är ursprungligt, men räckesöverliggaren har höjts för att klara dagens säkerhetsstandard.

Trapphus, bild från ivigningsåret.

Allmänna bevarandesynpunkter

I stycket ovan, *Stadsbild, situationsplan*, hänvisas till Almtunaskolans placering som "stadsdelens viktigaste byggnad". Den hävdar denna plats genom sin höjd och genom det fria läget med en stor skolgård på både den södra och den norra sidan. (Den senare tillkomna Celsiusskolan i kvarteret intill, öster om Björkgatan har något lägre byggnadshöjd.) Särskilt den södra fasaden med sina symmetriska sidoflyglar spelar denna roll väl och blir därför mer känslig för förändringar. Känslan av fritt liggande, stor byggnad bör tas tillvara. För denna känsla har också östfasaden mot Björkgatan och hela småskolebyggnaden betydelse. I småskolan är det möjligt att uppleva konceptets slankhet (korridor med klassrum på endast en sida). Långfasaden mot norr är mindre känslig och skulle kunna tåla begränsade tillbyggnader under förutsättning att fönsteröppningarna som ger dagsljus till korridorerna i huvudsak bevaras.

Trapphus, bild från invigningsåret med generöst glasparti mot skolgården.

Sydfasaden med sina framspringande gavlar har en vilja till representativitet som i hela anläggningen paras med och mjukas upp av många detaljer som förmedlar trevnad och lekfullhet. Hit hör:

- Takvåningens fönster i sidoflyglarna med sin speciella form.
- De svängda dagsljusbelysta korridorerna/kapprummen på de två övre planen.
- Trapphusens generösa bredd och genomsiktighet som förmedlas av stora ursprungliga inre glaspartier. Trapphusen får dagsljus via stora ytterväggspartier (se ovan under "interiört att bevara").
- Småskolans mindre skala, dess slankhet och speciellt dess entré med cirkelrunt fönster som också spelar en roll för trapphuset invändigt. En tidigare kulturhistorisk bedömning av Almtunaskolan finns också i "Skolhus i Uppsala kommun, kulturhistorisk byggnadsinventering" från 2001, författad av Johan Dellbeck.

Tengbom / SGZ

Korridor/kapprum med fönster, bild från invigningsåret